

PANORÁMA ETIKY STAROVEKÉHO VÝCHODU

Stanysław Jedynak, *Etyka Starożytnego Wschodu*

V súčasnej filozofii nie je príliš častý zjav, že sa jeden autor podujme obsiahnuť takú širokú plochu odbornej problematiky, ako sa pokúsil poľský filozof Stanysław Jedynak vo svojej monografickej práci *Etika starovekého Východu*.¹ Treba hneď v úvode povedať, že široký záber v čase i v priestore predurčil, aby sa Jedynakova štúdia stala skôr informujúcim výkladom skúmaním. Autor si koniec-koncov ani neurčil za cieľ rozobrať a dôkladne opísať, analyzovať bez zvyšku všetky východné etické systémy (pre tento zámer by edícia, v ktorej kniha vyšla, neposkytla vhodnú plochu), ale na základe štúdia pramenných materiálov oboznámiť poľského čitateľa s problematikou etických a axiologických doktrín starovekého Egypta, Mezopotámie, Fenície a Sýrie, Palestíny, Chetitov, Iránu, Indie a Číny. Túto snahu treba vysoko hodnotiť najmä preto, lebo v oblasti dejín svetovej filozofie sa neraz aj u profesionálnych filozofov stretávame so zarážajúcou neinformovanosťou.

Stanysław Jedynak vychádza vo svojej práci zo správneho názoru, že v zachovaných literárnych pamiatkach Východu môžeme nájsť veľké množstvo prác venovaných práve problematike etiky a axiológie. Veľmi často sa zaoberajú tými istými otázkami, ktoré v inom kultúrno-civilizačnom prostredí znepokojovali mysliteľov starovekého Grécka a Ríma. „Donedávna mnoho historikov etiky nedoceňovalo obrovský odkaz Východu — píše S. Jedynak; ich stanovisko treba do značnej miery vysvetľovať ignoráciou a bezpochyby aj falošným názorom, že na Východe etika a náboženstvo tvorili jeden celok.“² Východisko z tohto začarovaného kruhu vidí Jedynak v neustálom pouka-

zovaní na „komplikované cesty formovania etických a axiologických myšlienok“ v krajinách severovýchodnej Afriky, v Malej Ázii, západnej, južnej a východnej Ázii, a v starostlivom oddeľovaní smelých reflexií o človeku, o zmysle jeho života, o jeho šťastí a cieľoch, od náboženského obalu. Môžeme súhlasiť s autorom, že jedine takýto prístup — spolu s využívaním práce a objavov archeológov, jazykovedcov a historikov — dokáže priblížiť európskemu čitateľovi a záujemcovi originálnu kultúru, filozofiu a etiku vyspelých národov Východu.

Prvú kapitolu svojej práce venoval Stanysław Jedynak skúmaniu morálnych náuk starovekého Egypta, ktoré považuje za najstaršie etické teórie na svete. Podrobne rozoberá etické názory Ptahhotepa (okolo 2500 pred n. l.), ktoré považuje za najstaršiu teóriu vytvorenú ľudstvom v oblasti morálky. Okrem toho z najstarších písomných pamiatok venuje pozornosť Weniovmu životopisu, *Knihe mrtvých*, *Knihám pyramid* a ďalším staroegyptským literárnym dielam. Táto časť, ako aj všetky nasledujúce, má predovšetkým informatívnu hodnotu. S pramennými materiálmi pracuje Jedynak spoľahlivo, nepokúša sa o príliš originálny výklad a svojím systematickým prístupom k nim umožňuje čitateľovi získať slušný prehľad v skúmanej problematike.

V druhej kapitole svojej knihy, ktorá má názov *Morálka a etika Sumeru, Babylonu a Asýrie*, analyzuje autor staroveké písomné pamiatky týchto krajín z hľadiska vývinu názorov na morálku človeka. Informácie čerpá zo starých eposov (najmä z *Eposu o Gilgamešovi*) a zo starovekých súpisov právnych noriem a zákoníkov (napr. *Chammurabiho zákon-*

¹ JEDYNAK, Stanysław: *Etyka Starożytnego Wschodu*, Wiedza Powszechna, edícia Biblioteka Wiedzy Współczesnej-Omega, Warszawa 1972, 212 strán.

² C. d., s. 8.

ník).³ Tretia časť práce⁴ rozoberá morálne nauky Fenície, Izraelu a Chetitska, štvrtá je venovaná skúmaniu etiky starovekého Iránu, najmä morálke v časoch Acheménidovcov, etickým náhľadom Avesty, mitraizmu a manicheizmu.

Dve posledné kapitoly sú najrozsiahlšie. Právom, pretože autor sa v nich zaoberá nepochybne najvyspelejšími a najprepracovanejšími etikami starovekého Východu — indickou a čínskou. Etickým teóriám starovekej Indie venuje dokonca celú tretinu svojej knihy.

Konštatuje, že „etika starovekej Indie má svoj začiatok vo Védach, neskôr ju rozvíjalo šesť ortodoxných škôl (sánkhja, jóga, vaišéšika, njája, mímámsa a védanta) a tri neortodoxné školy (buddhizmus džinizmus, lókájata). Etické problémy sú formulované aj v eposoch (*Mahábhárata*, *Rámajána*), v zákonníku *Manu*, v *Kámasútre*, v *Arthašastre*, ako aj v zbierke bájok (*Pañčatantra*)“⁵. K vymenovaným filozofickým školám, etickým systémom a k tým názorom na morálku, ktoré sú obsiahnuté v nefilozofickej literatúre, pristupuje S. Jedynak so snahou stručne,

pútavo a na primeranej vedeckej úrovni informovať svojho čitateľa. Nepúšťa sa do náročných problémových analýz, ktoré by oslabili realizáciu autorovho pôvodného zámeru.

V rámci skúmania staročínskej etiky sa autor zamerával predovšetkým na učenie Konfucia a jeho pokračovateľa Menciusa, ale nezanedbal ani názory odporcov konfucianizmu (Mo-c), predstaviteľov druhého významného smeru v starovekej čínskej filozofii a etike — taoizmu, „čínskeho Epikura“ Jang-C' (okolo 395—335 pred n. l.), filozofa Sün-c' okolo 298—238 pred n. l.) a ďalších.

Na záver tejto krátkej informácie možno povedať, že na knihe poľského filozofa Stanysława Jedynaka je sympatický najmä systematický prístup ku skúmanej oblasti. Jedine tak mohol autor zvládnuť veľké množstvo materiálu na pomerne malej ploche a poskytnúť čitateľovi na solídnej úrovni sumu základných vedomostí o starovekej etike a morálke Východu. Kniha je doplnená stručným výberom literatúry, ilustráciami a poznámkovým aparátom.

Ľalimír Hajko

³ C. d., s. 36—63.

⁴ C. d., s. 64—84.

⁵ C. d., s. 103—104.